

RAFAEL ANDRÉS JIMÉNEZ

La petjada catalana de García Márquez

El capvespre tenyeix de vermell una de les ciutats més romàntiques i dinàmiques del Carib colombià, Barranquilla. A l'horitzó, els esvelts cocoters i les platges de color de turquesa que tant van inspirar els catalans que anaren al Carib.

L'obra de l'escriptor català Ramon Vinyes prefigura la revolució narrativa que s'ha anomenat *realisme màgic* i que té com a màxim exponent Gabriel García Márquez. Vinyes va ser l'embrió d'un grup que va transformar les lletres colombianes. La importància d'aquest escriptor i, en general, de l'aportació catalana ens ha fet anar al Carib per a saber-ne més.

Per bé que no van coincidir cronològicament, els principals intel·lectuals catalans a Colòmbia van ser l'escriptor cosmopolita Ramon Vinyes (Berga, 1882 - Barcelona, 1952), format a la Catalunya que es movia entre el modernisme i el noucentisme, i el

L'arribada al Carib colombià d'artistes i emprenedors dels Països Catalans a final del segle XIX i principi del XX per 'fer-hi les Amèriques' va contribuir a construir una Colòmbia moderna i oberta. Els catalans van aportar al 'realisme màgic' la universalitat de llur cultura.

pintor valencià —que els colombians consideren avui com un dels màxims exponents de la pintura d'aquell país— Joan Antoni Roda. Va néixer a València i es va formar a l'Escola Massana de Barcelona. Va arribar a Colòmbia l'any 1955, quan tenia 35 anys, i s'hi va quedar per sempre. Amb els anys, va esdevenir un dels artistes colombians més importants del segle XX. Fou dibuixant, gravador, impressor, joier i retratista. Es va casar amb Maria Fornaguera, colombiana amb arrels catalanes: era filla del pedagog Miquel Fornaguera, gran amic de Vinyes, que li traduí els contes al castellà. Roda s'integrà en el *grup de Barranquilla*, una tertúlia en què també participà Gabriel García Márquez. Aquest grup era la continuació, moltes dècades després, d'un altre que havia començat el 1915 a la llibreria Auqué & Salazar, fundada per Ramon Vinyes i Xavier Auqué, i que el 1918 acollí com a soci el pedagog i geògraf català Pau Vila.

"Extravertida i divertida, aquesta tertúlia, amb una complicitat tan gran que Roda, al cap de poc de conèixer-los, ja els pintava", diu el llibre que explica la història de La Cueva. L'obra de Roda, que es titula *Para los amigos*, avui encara es pot contemplar a la sala principal, davant el piano, del restaurant La Cueva, de Barranquilla. Roda es va fer amic d'Álvaro Cepeda, Alejandro Obregón Rosés —també gran exponent de la pintura colombiana i fill de catalana—, Alfonso Fuenmayor i Germán Vargas, i ens regala en aquest quadre un cocoter —molt més esvelt que no pas els mediterranis— i un colom, elements que tant el van inspirar.

Alejandro Obregón també té una obra en aquest restaurant tan popular, titulada *La mujer de sus sueños*. Representa una mulata, la primera dona que va entrar simbòlicament a La Cueva.

"Estem en ple Carnaval Internacional de les Arts de Barranquilla —ens diu Heriberto Fiorillo, propietari d'aquest local—. Hem convidat a les jornades molts personatges perquè ens expliquin el seu procés creatiu. Com ho feien Roda, Vinyes o García Márquez mateix." Aquesta tertúlia del grup de Barranquilla ha estat una de

les més importants que hi ha hagut mai a l'Amèrica Llatina i la vitalitat cultural d'aquesta ciutat del Carib té el punt neuràlgic a La Cueva.

Barranquilla és, de tota manera, l'última etapa de la ruta de Macondo, que comença a Ciénaga i que permet de seguir la vida i l'obra de Gabriel García Márquez.

Ciénaga va ser el primer escenari colombià on va viure Ramon Vinyes, l'any 1913, quan va arribar al Carib colombià, tot cercant fortuna. És l'antiga capital bananera per excel·lència, que ha tingut molta importància en la vida i l'obra de Gabriel García Márquez, sobretot a *Cien años de soledad*. En aquesta obra, Gabo –com li diuen els amics– va voler immortalitzar Ramon Vinyes i el va descriure com l'home que havia llegit tots els llibres. L'única paraula catalana que hi ha escrita a *Cien años de soledad* és “collons”, una aportació de Gabo, que va triar de viure a Barcelona per influència de l'escriptor berguedà.

Després de Ciénaga, la ruta ens porta a Aracataca, on el 6 de març de 1927 va néixer Gabriel Garcia Márquez, que va rebre el Nobel de Literatura l'any 1982. Macondo, el món imaginari que va crear Garcia Márquez, es respira en tots els racons d'aquesta zona del Carib colombià. A Aracataca es pot visitar la casa-museu on va néixer l'escriptor. Al menjador de la casa, cada dissabte s'hi fa un taller d'escriptura creativa que porta el nom de Ramon Vinyes. Rafael Darío Jiménez, director del taller, poeta i *gabòleg*, diu: “Gabo té un deute amb Ramon Vinyes. Vaig decidir de posar el seu nom a l'auditori per evitar que algun alcalde hi posés el nom d'un polític.”

Al jardí d'aquesta casa –on creixia el llessamí que Luisa Santiago, mare del Nobel, olorava mentre paria els seus fills– hi ha, mig amagada per la frondosa vegetació, una porta que ens mena a l'auditori Ramon Vinyes.

Aracataca va ser el lloc on els pares de García Márquez es van enamorar. Van viure un amor tan passional com contrariat, descrit a *El amor en los tiempos del cólera*, un llibre del qual s'ha fet un film que s'acaba d'estrenar a l'estat espanyol, en què l'actor Javier Bardem fa el paper de Floren-

Esperanza Salgado, alumna de Ramon Vinyes. Ramón Illan Bacca i Melra Delmar el dia de la inauguració de la biblioteca que porta el nom de la poetessa Esperanza Salgado.

Pedro Colón Canals, nebot de Ramon Vinyes.

tino Ariza, el protagonista. Darrere la petita església blanca d'Aracataca encara hi ha la casa on el pare de Gabo, Eligio García Martínez, va exercir “el nou ofici de telegrafista”.

Aquest va ser l'escenari dels difícils amors entre Gabriel Eligio i Luisa Santiago o, més ben dit, entre els personatges Florentino Ariza i Fermina Daza, una relació que la família d'ella –sobretot el pare, el coronel Nicolás R. Márquez– mai no van aprovar.

Ramón Illan Bacca, especialista en la història de la literatura del Carib colombià, escriptor i professor de la Universitat del Norte, a Barranquilla, opina que la influència de Vinyes sobre el jove García Márquez va ser providencial, i un dels elements de la

universalitat de l'obra del Nobel. “La pel·lícula –diu Bacca a EL TEMPS– m'ha agradat molt. Les obres cinematogràfiques són independents dels llibres. Els colors hi són molt elegants i Cartagena hi dona un toc molt poètic. Hi ha una semblança en els prostíbuls, per bé que als que descriu Vinyes al conte ‘La mulata Penèlope’ les noies són més sofisticades.”

García Márquez va tornar a Barranquilla uns quants anys més tard i es va incorporar al *grup de Barranquilla*. Ramon Vinyes ja hi vivia, amb la seva dona, María Salazar –filla d'una acabalada família liberal–, des dels anys 20 a la plaça de San Nicolás. Era professor del Colegio Barranquilla para Señoritas. Esperanza Salgado,

Exterior de la casa-museu on va néixer Gabriel García Márquez.

una de les alumnes vives d'aquest personatge, recorda aquell grup d'intel·lectuals perquè tenien molt contacte amb el seu pare. "Tinc 84 anys i vaig ser alumna de *don Ramon* durant tres. Mai no podré oblidar tot el que vaig aprendre'n. Obria horitzons, era una enciclopèdia. Va ser un gran pedagog i un home molt culte, igual com Joan Antoni Roda, que també parlava català. M'agrada de saber que Vinyes

ha influït tant en el nostre autor més universal."

Pedro Colón Canals –fill de Georgina Salazar, nebot de Ramon Vinyes– afirma: "El meu oncle mai no mostrava els seus sentiments, però el seu tema preferit era l'amor. Sovint sentia nostàlgia de la seva terra."

Vinyes va ser l'ànima de la revista de Barranquilla *Voces*, que es va publicar entre els anys 1917 i 1920.

Rutes turístiques

El viatger que arribi a Colòmbia veurà que hi ha dues rutes *garciamarquianes* i que ara se'n prepara una altra: la de Cartagena de Índias, la que es prepara a Barranquilla i la ruta Macondo. D'aquesta manera, amb el plànol a la mà, es poden veure els escenaris reals, la naturalesa salvatge, la pluja intensa, la humitat enganxosa, les més grans passions humanes desfermades que expliquen els colors, els gustos, les olors i els sentiments del món de Gabriel García Márquez.

Per això, per endinsar-se en el món màgic de Macondo, l'Associació Empresarial d'Agències de Viatges Espanyoles (AEDAVE), amb el desig d'oferir noves rutes més interessants, s'ha fixat en el carib colombià. Per donar contingut a aquestes rutes, l'Escola d'Estiu de la Universitat Tecnològica de Bolívar ha creat una diplomatura que dirigeix el novel·lista i escriptor colombià Óscar Collazos. "Volem que la gent sàpiga d'on ha sortit el realisme màgic de García Márquez", ha dit Collazos a EL TEMPS.

"Va ser la millor d'Hispanoamèrica", segons Illán Bacca. "Ara això es va reconeixent, i el grup de teatre La Papaya Partia vol posar en escena l'obra de Vinyes *Al borde del Caribe* (*Arran del mar Caribe*).

Un altre dels projectes d'aquest grup cultural que es movia a l'entorn de Vinyes va ser la revista *Crónica*. García Márquez n'era cap de redacció i la poetessa Meira Delmar hi va estar molt implicada. Meira Delmar, que estava en contacte amb el grup de *Barranquilla*, però que mai no va anar a les tertúlies pel fet de ser una dona, es diu, en realitat, Olga Champs Eljach (*Barranquilla*, 1922). No fa gaire, en un acte emotiu, ha donat nom a la biblioteca municipal de Barranquilla. Mentre preparava un deliciós flam de coco, ens explicava que "Vinyes va ser la figura més important de principi del segle passat aquí a Barranquilla. Recordo també la important obra de Roda. A tots dos els he sentit parlar català. M'ha sorprès que Gabriel escrigui sobre la vida dels seus pares a *El amor en los tiempos del cólera*. Crec que ho va fer per immortalitzar-los."

A Catalunya, el professor Jordi Lladó Vilaseca, autor del llibre *Ramon Vinyes: un home de lletres entre Catalunya i el Carib*, ha dit a EL TEMPS que "Vinyes és una figura essencial de la literatura colombiana. Com a crític i orientador a la revista *Voces* i al grup de *Barranquilla*, però també com a creador. Els seus reculls de contes *A la boca dels núvols* i *Entre sambes i bananes*, relats d'exili que cal situar al costat dels de Pere Calders o Lluís Ferran de Pol, prefiguren la gran revolució narrativa que s'ha anomenat *realisme màgic*. Com a escriptor català i com a escriptor colombià, a Berga o a Macondo, Vinyes va ser capaç de donar a allò més local, a l'*aldea*, un valor universal."

Colòmbia és una de les grans potències de la literatura llatinoamericana. A les principals ciutats s'hi nota la creativitat cultural, musical i artística. Probablement, després de tant anys de violència, la pàtria de García Márquez ha optat pel turisme i la cultura com el millor camí cap al futur.

Teresa Carreras